

АДАПТИВНІ ЗАХОДИ РЕГУЛЯТОРНОГО ВПЛИВУ НА ПІДПРИЄМНИЦЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА

У статті розглянуто засади державного регулювання економікою, а також адаптивні заходи реалізації принципів державно-приватного партнерства з метою забезпечення стійкого підприємницького розвитку. Розкриті моделі взаємодії держави і бізнесу та запропоновано форми партнерства між державним і приватним секторами з використанням приватно-фінансової ініціативи.

This article covers the basics of state regulation of the economy, including its business, as well as adaptive measures implementation of public-private partnership to ensure stable economic development. The model of interaction between state and business is described, a partnership between the public and private sectors using private finance initiative is proposed.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах постіндустріальної модернізації світової економіки, переходу сучасної цивілізації в напрямку стійкого розвитку, підприємництво стає невід'ємною ланкою в структурі суспільного відтворювального процесу, без якого неможливо забезпечити успішний соціально-економічний розвиток і зростання ефективності виробництва.

Чинне економічне регулювання розвитку підприємницького сектору в умовах його адаптації до імперативів розширено-відтворювального режиму функціонування економіки – це найважливіший інструмент досягнення заявлених цільових настанов, таких як: забезпечення стійкого розвитку; вирівнювання рівнів соціально-економічного розвитку, підвищення якості життя населення країни і поліпшення соціального клімату в суспільстві, тощо.

Побудова ефективного механізму взаємодії владних і підприємницьких структур у межах сучасної економічної системи вимагає значних витрат, що здатні забезпечити еволюційний характер побудови соціально-інституціональної структури, адекватної ринковим умовам. Однак, впровадження такого ефективного механізму неможливо без урахування економічних інтересів усіх суб'єктів економіки: суспільства, органів влади та підприємців [1, с.25–27].

Виходячи з викладеного, відзначимо, що тема дослідження є актуальною й обумовлює необхідність всебічного дослідження відносин, що складаються в період суспільної трансформації, між державною владою і суб'єктами підприємницької діяльності. Реалізація даного напрямку вимагає сполучення досягнень різних областей економічного знання з практичним вітчизняним і закордонним досвідом проведення реформ і, зокрема, державного управління.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Окремі елементи взаємозв'язку держави і підприємницького сектору знайшли відображення в ряді праць класиків: Р. Кантільона, Ж.-Б. Сея, А. Сміта, Г. Шмоллера, М. Вебера, В. Зомбарта, Й. Шумпетера, О. Шпенглера, А. Маршалла, А. Пігу, Дж.М. Кейнса, М. Фрідмена, Б. Н. Чічерина та ін. Інституціональний аспект державного регулювання розвитку підприємництва досліджувався в працях А. Алчіана, Р. Коуза, Д. Норта, Дж. Бьюкенена, Г. Беккера, Т. Веблена, М. Олсона, О. Уільямсона, Дж. К. Гелбрейта, Г. Саймона, Р. Познера, Э. Дж. Долана та інших учених.

Теоретичні й методологічні розробки, пов'язані з державним регулюванням розвитку

підприємництва, що стосуються системи взаємодії владних структур і суб'єктів підприємницької діяльності в контексті інституціональних перетворень, містяться в працях Л. І. Абалкіна, Н. І. Арістера, Р. Капелюшнікова, З. Варналія, В. Геєця, Я. Жаліло, І. Запатріна тощо.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однак, у більшості досліджень простежується тенденція, спрямована скоріше на аналіз організаційно-економічних проблем малого підприємництва як одного з суб'єктів економічних відносин. Зокрема, не знайшли належного висвітлення проблеми, що стосуються характеру і специфіки державного регулювання в умовах становлення інформаційної та соціальної ринкової економіки.

У такій ситуації основна задача економічної науки полягає в розробці методології державного регулювання на основі вибору напрямків, що сприяють зменшенню матеріальних витрат і трансакційних витрат суб'єктів підприємницької діяльності.

Постановка завдання. Відсутність механізму системного регулювання розвитку підприємництва вимагає узагальнення теоретичного й емпіричного досвіду, з метою формування адаптивних заходів розвитку вітчизняної економіки в умовах змін організаційних форм взаємодії державних органів із суб'єктами приватного бізнесу та у сполученні державного і ринкового механізмів регулювання підприємницького сектору.

Метою статті є обґрунтування адаптивних заходів державного регулювання підприємницької діяльності в умовах державно-приватного партнерства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні явища, які мають місце у вітчизняній економічній практиці, – монополізація, низький рівень доходів і диференціація основної частини населення – є формою прояву розбалансованості системи економічних інтересів сучасного українського суспільства. Враховуючи, що ці інтереси досить суперечливі, на нашу думку, необхідно знайти загальні для всіх суб'єктів економічні інтереси (тобто поле їх перетинання) (рис. 1).

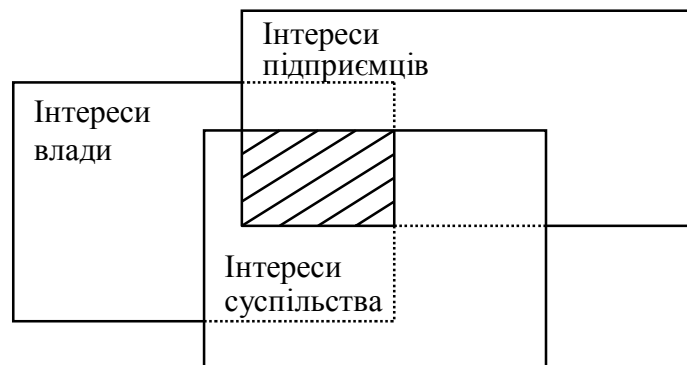

Рис. 1. Загальні економічні інтереси суб'єктів економіки

Таким чином, якщо підприємницькі структури взаємодіють у нерівних соціально-економічних і правових умовах, то це призводить до підпорядкування економічного інтересу одного суб'єкта економічному інтересу іншого суб'єкта. У такій ситуації слабшає бажання досягнення високих економічних результатів, що в остаточному підсумку призводить до уповільнення процесу розвитку підприємницьких структур.

При двосторонньому зв'язку і взаємовигоді економічних відносин суб'єктів підприємництва створюються найбільш сприятливі умови для підприємницької діяльності кожного з них. У цій ситуації сторони здійснюють взаємний контроль за господарською діяльністю і реалізацією інтересу, координують свої дії у вирішенні протиріч, досягаючи тим самим погодженого функціонування інтересів [2, с.236].

Вирішити задачу узгодження інтересів усіх заінтересованих сторін і, відповідно, вирішення найбільш гострих проблем дозволить система державно-приватного партнерства (ДПП). Переваги проектів державно-приватного партнерства полягають у наступному [3, с.124]: – на відміну від перехресного субсидування, що життєздатне тільки при наявності

захищених від вільної конкуренції секторів-донорів, проекти ДПП не вимагають подібних обмежень;

- проекти ДПП більш гнучкі – вони дозволяють індивідуально домовлятися про цінову політику і розміщенні конкретних об’єктів;
- проекти ДПП більш прозорі – вони дозволяють точно ідентифікувати обсяг коштів громадян, що перерозподіляються між окремими категоріями, і дозволяють більш гнучко використовувати ці кошти;
- проекти ДПП більш широкий розподіл витрат на фінансування державних задач в області інфраструктури і не припускають фактичного існування акцизу на інфраструктурні послуги в межах системи перехресного субсидування.

Однак, для реалізації масштабних модернізаційних проектів в галузях України потрібні значні інвестиційні ресурси, потужним джерелом яких може стати приватний бізнес. Водночас, в умовах післякризового розвитку зростає інтерес бізнесу до державної підтримки, яка дозволить знизити ризики приватних інвестицій, підвищити надійність інвестиційних проектів для кредитних організацій.

За даними Світового банку щодо проектів ДПП в інфраструктурних галузях в 1992–2011 рр. обсяг інвестицій склав 12131 млн. дол. США. (табл. 1) [4].

Таблиця 1

Обсяг інвестицій проектів в інфраструктурних галузях, 1992–2011 рр.

Сектор	Кількість проектів ДПП, од.	Загальний обсяг інвестицій у проекти ДПП, млн. дол.
ПЕК	23	920
Телекомунікації	14	10878
Транспорт	1	130
Водопостачання і каналізація	2	202
Всього	40	12131

В енергетичному секторі України мали місце переважно проекти, пов’язані з частковим відчуженням державних активів приватному сектору в управління.

У свою чергу, телекомунікаційний сектор засвідчив найбільші темпи інвестиційних вкладень по ДПП у розмірі 10878 млн. дол. США, динаміка яких наведена на рис. 2.

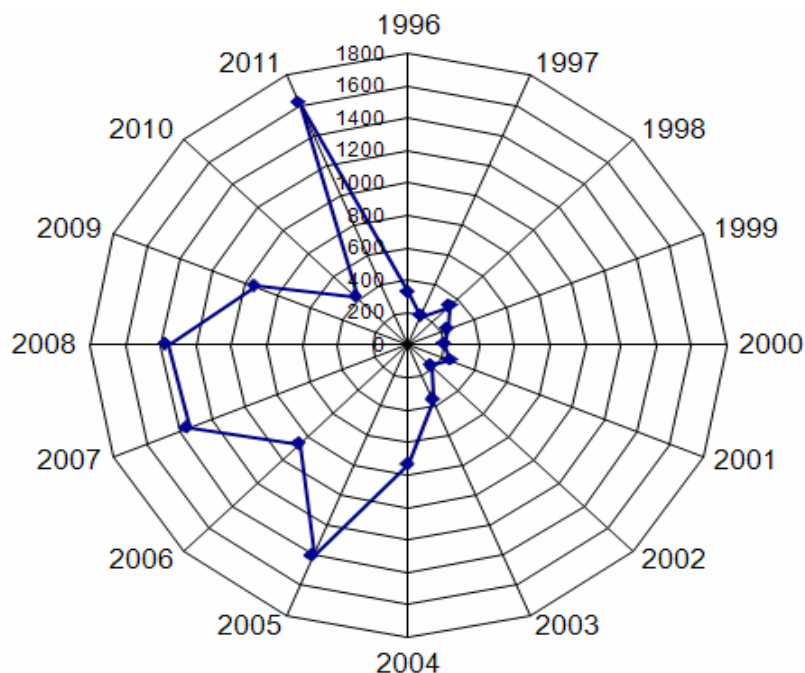

Рис. 2. Обсяг інвестицій проектів ДПП в секторі телекомунікацій, млн. дол.

Оскільки, сфера застосування проектів ДПП є обмежена, то можливість використання потенціалу підвищення національної конкурентоспроможності від такої взаємодії майже відсутній. Провідними галузями, які є виключенням виступають телекомунікації та ПЕК. Основними перевагами запровадження ДПП в секторі телекомунікацій є не тільки удосконалення системи державного регулювання та нагляду у сфері телекомунікацій, а й сприяння розвитку конкуренції та підприємництва із вдосконаленням механізму регулювання ринкових відносин у галузі зв'язку та сфері інформатизації. Крім того, залишається актуальним питання щодо модернізації існуючих телекомунікаційних мереж і будівництва нових ліній зв'язку в рамках розвитку державно-приватне партнерство, адже в багатьох випадках загальнодоступні телекомунікаційні послуги є планово-збитковими, хоч і виконують найважливіші соціальні функції.

Як видно з аналізу, ефективна взаємодія між державою і приватним бізнесом поширюється, насамперед, в інфраструктурних галузях, де історично склалися і потреби, і можливості такої взаємодії при реалізації соціально-економічних задач [5, с.23–26; 6, с.128–132]. При цьому принципово важливий комплекс питань, пов'язаних з перерозподілом відносин власності, що неминує виникає в процесі переростання переважно адміністративно-владних відносин між державою і бізнесом у відносини партнерства, що закріплюються відповідними угодами сторін.

При розгляді існуючих моделей взаємодії держави і підприємницьких структур (табл. 2) в Україні сьогодні така взаємодія може виражатися моделлю, пов'язаною із реалізацією підпорядкування економічного інтересу одних суб'єктів (підприємницьких структур і суспільства взагалі) економічному інтересу іншого суб'єкта (представників влади), що призводить до стагнації підприємницького сектора та кризового стану економіки.

Таблиця 2

Моделі взаємодії держави і бізнесу

Параметри взаємодії		Модель	
		Саморегульованість	Порівняльна вигода
Стратегії представників влади	Мета представників влади у взаємодії з бізнесом	Забезпечення суспільної вигоди	Отримання приватної вигоди
	Спосіб досягнення мети	Дії щодо проведення державної політики в межах встановлених повноважень	Створення вигідних умов роботи для «своїх» підприємств
	Відносини між різними представниками влади	Тільки передбачені формальними правилами	Встановлення неформальних мережних зв'язків з чиновниками, що контролюють інші фірми
Переважний тип способів підтримки правил	Роль неформальних практик	Невелика	Дуже велика
	Суб'єкт забезпечення виконання контрактів	Судова система	Конкретні представники державної влади
Втручання в економіку	Масштаб безпосереднього регулювання	Офіційний	Незначний
		Фактичний	Незначний
	Характер втручання	Правове регулювання	Втручання в господарську діяльність

Забезпечення балансу інтересів усіх структурних елементів економічної системи відповідного рівня є метою формування адаптивного механізму взаємодії. Діяльність органів влади відбиває співпадаючі інтереси підприємництва, є інтегруючим чинником, що стимулює владу і підприємництво відповідно рухатися до досягнення результатів [7, с.61–65].

Адаптивні заходи взаємодії владних і підприємницьких структур мають за мету вирішення наступних цілей і задач:

- дотримання балансу приватного і суспільного інтересів при єдності цілей як органів влади, так і підприємницьких структур;
- активність органів влади в забезпеченні доступності інфраструктурних послуг, створення сприятливого підприємницького середовища в країні та регіонах;
- ділова активність підприємницьких структур, включаючи інноваційну, виробничу, комерційну, інвестиційну активність.

У межах побудови адаптивної взаємодії необхідно проведення таких заходів:

1. Оптимізація інституціонального середовища, що включає зниження адміністративних бар'єрів для розвитку підприємницької діяльності.
2. Систематизація й удосконалювання законодавства, що регулює діяльність суспільних і інших некомерційних організацій, їх взаємодію з органами виконавчої влади.
3. Реформування системи технічного регулювання, яка на сьогодні залишається одним з основних бар'єрів також і інноваційного розвитку.

Партнерські відносини держави і приватного бізнесу органічно включаються у сферу виробництва суспільних благ на основі більш масштабного використання системи контрактних відносин, що істотно доповнює, а іноді й заміняє прямі владні механізми організації й управління в економіці.

Разом із тим, держава змушена цілеспрямовано підтримувати і сприяти розвитку цієї важливої форми організації суспільно затребуваних галузей і виробництв. Однією із форм співробітництва і партнерства між державним і приватним секторами набуває актуальності приватно-фінансова ініціатива (ПФІ).

Приватно-фінансова ініціатива – це одна з форм державно-приватного партнерства, що сполучає державну програму закупівель, по якій державний сектор закуповує об'єкти капітального будівництва в приватного сектора, з різновидом зовнішнього підряду (із приватним сектором укладається договір підряду на надання суспільних послуг).

Основною відмінністю приватно-фінансової ініціативи від приватизації є те, що державний сектор зберігає за собою істотну роль у проектах, реалізованих у рамках ПФІ, або як основного покупця послуг, або – як одного з головних організаторів проекту.

Відмінність приватно-фінансової ініціативи від зовнішнього підряду полягає в тому, що приватний сектор надає як капітальні активи, так і послуги. Від інших видів державно-приватного партнерства ПФІ відрізняється тим, що приватний підрядник також організує фінансування проекту.

Організація заходів у рамках державно-приватного партнерства потребує вирішення юридичних, інституціональних і економічних питань, включаючи створення чи наділення відповідними повноваженнями державних органів, що будуть відповідальними за реалізацію програми розвитку державно-приватного партнерства [8, с.26–31]. При цьому роль держави, що буде виступати координатором таких процесів, і надавати необхідну підтримку для ДПП, є найважливішим фактором в ефективності державно-приватного партнерства.

Висновки і перспективи подальших розробок. Процеси державно-приватного партнерства найчастіше дуже складні, ще веде до збільшення витрат, а також до того, що в числі претендентів на контракти залишаються лише найбільш великі підприємства.

Спрощення норм сприяє конкуренції, що, у свою чергу, розширює коло претендентів на контракт, з яких державні органи можуть вибирати собі найкращих партнерів.

Для успішного розвитку державно-приватного партнерства в Україні необхідно застосувати системний підхід, а саме:

- визначити єдиний державний орган, відповідальний за реалізацію політики державно-приватного партнерства, наділений відповідними повноваженнями;
- розробити єдиний програмний документ – поетапну концепцію, стратегію і чіткий план заходів на короткостроковий і довгостроковий періоди, що передбачають погоджене і зважене застосування найбільш актуальних інструментів ДПП, з його прив'язкою до довгострокої стратегії розвитку країни;
- розробити пропозиції щодо удосконалення законодавства, у частині державної підтримки приватної ініціативи (інвестиційного законодавства), розмежування повноважень і відповідальності державних органів, законодавства про ринок цінних паперів, тощо;
- проводити постійний системний моніторинг і аналіз застосування елементів державно-приватного партнерства з метою пошуку можливостей корегування їх подальшого розвитку.

Тільки таке комплексне, системне і обгрунтоване введення й реалізація політики державно-приватного партнерства, відповідно до міжнародного досвіду, може надати позитивний ефект для розвитку економіки і суспільства в цілому.

Від того, наскільки повною, несуперечливою, якісною буде законодавча база, інституціональне середовище, економічне й організаційне пророблення всіх аспектів проблеми становлення державно-приватного партнерства в Україні, багато в чому залежить реалізація цього масштабного соціально-політичного й економічного перетворення господарських відносин.

Список використаної літератури

1. Исраилова Э. А. Проблемы институционализации экономических интересов хозяйствующих субъектов в условиях рыночных отношений / Э. А. Исраилова // Экономические науки. – 2008. – № 6(43). – С. 25–33.
2. Шлафман Н. Л. Механізми регулювання розвитку підприємницького сектору: [монографія] / Н. Л. Шлафман. – Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 2010. – 283 с.
3. Пильтяй О. В. Державний сектор економіки: теорія, методологія, управління розвитком: [монографія] / О. В. Пильтяй. – К.: КНТЕУ, 2010. – 392 с.
4. Інфраструктурні проекти ДПП [Електронний ресурс] // Світовий банк. – Режим доступу: http://ppi.worldbank.org/explore/ppi_exploreCountry.aspx?countryID=97.
5. Мішенін Є. Концептуальні засади розвитку механізмів державно-приватного партнерства в лісоресурсній сфері / Є. Мішенін, Г. Мішеніна // Економіст. – 2010. – № 12. – С. 23–26.
6. Трансформация современной рыночной системы хозяйствования: теория и практика: [монографія] / [под общ. ред. Г. П. Журавлёвой и В. Б. Бычина]. – М.: – Тверь: Научная книга, 2006. – 376 с.
7. Геєць В. М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку: [монографія] / В. М. Геєць. – К., 2009. – 863 с.
8. Варнавский В. Г. Партнерство государства и частного сектора: формы, проекты, риски / В. Г. Варнавский. – М.: Наука, 2005. – 315 с.

Прийнято до друку 01.02.2013